

УДК 378.14

Н.Є. Свистунович,
магістр педагогічних наук, викладач
(Барановицький державний університет, Білорусь)

ФУНКЦІЯ ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОГО КОМПОНЕНТУ ІНШОМОВНОЇ ПІДГОТОВКИ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ПРОФЕСІЙНОЇ МОБІЛЬНОСТІ ВИКЛАДАЧА

Стаття присвячена інтеграційній функції загальноосвітнього компонента іншомовної підготовки у змісті вищої педагогічної освіти, що полягає у використанні світових стандартів якості класичної університетської освіти. Автор аналізує можливості професійної мобільності та соціальної адаптації викладачів в умовах міжнародної інтеграції та конкуренції на ринку освітніх послуг.

Якість життя є узагальнюючим показником соціальної політики, яка, у свою чергу, відноситься до елементів системи управління. Для проведення соціальної політики важливо знати в першу чергу тенденції якості життя. Якість життя виражається через різноманітні показники, до яких крім якості харчування, якості охорони здоров'я і сфери обслуговування відноситься, безумовно, і якість освіти. Через інтенсивну глобалізацію світової спільноти, що знаходить своє віддзеркалення в міжнародних документах, у всіх сферах діяльності якість розуміється однозначно як сукупність характеристик об'єкта, що відносяться до його здатності задовольняти встановлені і передбачувані потреби [1: 6]. Відповідно, якість освіти можна вважати задовільною, якщо людина, яка отримала освіту, відчуває себе комфортно в суспільстві, тобто знаходить у суспільстві ту соціальну нішу, яка відповідає її прагненням, потребам, самореалізації, самовираженню, при цьому кожний попередній освітній рівень у процесі саморозвитку є достатнім для оволодіння наступним [2: 4].

Ключовим критерієм, що визначає споживацьку затребуваність національної вищої педагогічної освіти, є її якість. Проблема якості освіти генетично пов'язана з проблемою освітніх стандартів. Для освоєння глобального міжнародного освітнього середовища потрібне проведення планомірної технологічної політики, орієнтованої на вирішення проблеми забезпечення якості шляхом модернізації і стандартизації освітніх систем.

Головними причинами, які обумовлюють необхідність і характер передбачуваних напрямків з стандартизації в освіті, є: усвідомлення і визнання суспільством і державою права особистості на власний проект освіти і вибір шляху отримання, продовження, зміни змісту освіти, включаючи вибір рівня освіти, навчального закладу та країни, в якій вона отримує освіту; створення системи безперервної освіти; входження Республіки Білорусь у світовий освітній простір, який вимагає створення механізмів оцінки результатів діяльності національної школи; перехід на нові принципи організації управління освітою, які передбачають надання значних свобод навчальним закладам і об'єктивну оцінку результатів діяльності на основі встановлених критеріїв [3].

Визначаючи нормативну функцію освітніх стандартів як провідну при узгодженні дій з кожного окресленого напрямку, комплексна програма з реалізації даного проекту повинна керуватися наступними загальними принципами Державної системи стандартизації Республіки Білорусь: відповідності вимог стандартів нормативним і законодавчим актам; гармонізації (еквівалентності) вимог стандартів освіти з міжнародними і міждержавними стандартами освіти; оптимальності (на момент встановлення і на перспективу) вимог, що включаються в стандарти освіти з урахуванням встановлення перспективних і більш високих вимог, які будуть оптимальними в майбутньому, тобто з урахуванням принципу випередження. Таким чином, принципи стандартизації визначають концептуальну обумовленість внутрішніх і зовнішніх сторін даного процесу на рівні національної і міжнародної систем освіти.

Світові ідеї щодо визначення співвідношення особистості, суспільства і держави сприймаються позитивно та фіксуються у відповідних нормативно-правових документах. Так, ст. 2 закону Республіки Білорусь від 29 жовтня 1991 року "Про освіту" встановлює поняття освіти як процесу навчання і виховання на користь людини, суспільства, держави, спрямованого на збереження, примноження і передачу знань новим поколінням, задоволення потреб особи в інтелектуальному, культурному, етичному, фізичному розвитку, на підготовку кваліфікованих кадрів для галузей економіки. Наведене трактування узгоджується із західним особистісно-орієнтованим підходом до ієрархії пріоритетів при взаємодії особистості, суспільства та держави. Дане положення закріплюється в ст. 32, яка визначає мету та структуру вищої освіти, у тій частині, що вища освіта покликана забезпечити якнайповніший розвиток здібностей та інтелектуально-творчого потенціалу особи, можливість її активної, вільної і конструктивної участі в розвитку суспільства з метою задоволення потреб суспільства і держави у фахівцях високої кваліфікації. Слід зазначити, що перехід РБ на двоступінчасту систему вищої освіти відображений у ст. 6. Закону Республіки Білорусь від 11 липня 2007 року № 252-З "Про вищу освіту", з одного боку, визначає інтегративну складову

модернізації національної системи освіти, з іншого – вибір моделі спеціаліст-магістр указує на вибірковість у застосуванні світового освітнього досвіду.

Для сучасного викладача однією з важливих професійно й особистісно-орієнтованих потреб, сформованих під впливом сукупності зовнішніх і внутрішніх чинників, стала професійна мобільність, яка забезпечує можливість професійної реалізації фахівця на світовому ринку праці і досягається при своєчасній і постійній актуалізації знань відповідно до загальносвітового рівня розвитку професійної області знань і діяльності.

Існуюча спільність правових підходів, надалі повинна знаходити своє підтвердження і розвиток в освітніх стандартах вищої освіти, у тому числі і для спеціальностей гуманітарно-педагогічного профілю лінгвістичного напрямку. Керуючись Концепцією розвитку вищої освіти в Республіці Білорусь [4], а також принципами еквівалентності й оптимальності, був здійснений порівняльно-зставний аналіз змісту базового педагогічного сертифікаційного тесту LAST (Liberal Arts and Sciences Test), що визначає необхідний і достатній рівень загальноосвітньої підготовки для вчителів середньої школи в США і освітнього стандарту РБ для спеціальності "Англійська мова". Застосування даного методу дослідження дозволило виявити в американському нормативному документі наявність системи вимог до загальноосвітньої підготовки, що поширюються і на викладачів іноземної мови на рівні дипломованого спеціаліста. Згідно LAST працівник освіти повинен мати широке уявлення про фундаментальні поняття математики і науки в цілому, володіти основними принципами і процедурами, пов'язаними з проведенням наукового дослідження [5: 5]. У цілому американський стандарт вимагає володіння знаннями в п'яти ключових галузях: 1) науково-математичній (scientific and mathematical processes); 2) соціально-гуманітарній (historical and social scientific awareness); 3) художньо-гуманітарній (artistic expression and humanities); 4) комунікаційній (communication skills); 5) аналітико-експресивній письмовій мові (written analysis and expression). При цьому кожний аспект супроводжується структурованим і нумерованим списком вимог або цільових установок з прикладами, які розкривають зміст матеріалу, що тестується [6: 41]. Науково-математична частина тесту вимагає володіння основними поняттями і положеннями таких дисциплін як алгебра, геометрія, статистика, біологія, фізика, хімія, екологія та ін., що виражається в таких уміннях як аналізувати вихідні дані і робити висновки, ґрунтуючись на двох або більше графічних джерелах (діаграмах, графах, таблицях); формулювати повсякденну задачу в математичних термінах; виражати графічно інформацію, представлену в іншій формі. Соціально-гуманітарна частина включає інформацію з різних розділів історії і низки гуманітарних дисциплін, що передбачає уміння розуміти взаємозалежність історичних, географічних, культурних, економічних, політичних, соціальних чинників і висновків; формулювати політичні принципи (розподіл влади, верховенство закону), представлені в наведених ситуаціях; отримувати інформацію (географічну, економічну, соціологічну) про історичне і сучасне суспільство через вивчення фотографії, картини. Художньо-гуманітарна частина заснована на знаннях у галузі мистецтва (образотворчого і прикладного) і знаходить своє втілення в умінні визначати як специфічні елементи в даному творі двомірного або тримірного простору впливають на сприйняття суті роботи; умінні аналізувати способи, за допомогою яких зміст даного витвору образотворчого або прикладного мистецтва відображає специфічний культурний або історичний контекст; в умінні визначати, як створено відчуття єдності чи балансу в творі; умінні аналізувати. Інтерпретувати і порівнювати літературні приклади різних періодів, культур і розуміти зв'язок творів літератури з їх соціальними та історичними контекстами. Комунікативна частина передбачає наявність умінь інтерпретувати прочитане, отримувати інформацію друкарського характеру з різних джерел, робити висновки й узагальнення, засновані на представленій інформації, порівнювати і протиставляти погляди, положення, які знайшли своє втілення у двох або більше джерелах. У галузі аналітико-експресивної письмової мови передбачається наявність умінь створювати розгорнене письмове повідомлення згідно заданої теми і з урахуванням його цільової аудиторії.

Фундаментальність, або класичність, педагогічної освіти в США виражається в обов'язковому засвоєнні майбутніми педагогами класичного чотирирічного університетського курсу, який не адаптується для студентів-педагогів і є однаковим для всіх студентів. На практиці педагогічна освіта в США структурується в межах наступних основних компонентів: 1) загальноосвітнього; 2) професійного (педагогічні дисципліни і педагогічна практика); 3) спеціалізованого (дисципліни предметної спеціалізації) [7]. У свою чергу компонент загальної освіти (general education), який також позначається терміном "ліберальна освіта" (liberal arts education), складається з дисциплін широкого діапазону: математичних і природничонаукових, соціально-гуманітарних та історико-культурологічних.

Філософські основи гуманізму використовуються для обґрунтування важливості загальноосвітнього компоненту вищої освіти США і позначаються терміном "liberal arts", тобто вільні мистецтва (науки). Звідси і філософське призначення вільних наук – робити людину духовно вільною,

що є найвищою цінністю гуманізму. Історично ліберальна освіта виконувала функцію визначення і уточнення людських потреб і цінностей і прищеплювала людині її людяність, гуманність. Гуманний характер людини не може насаджуватися авторитарними методами або бути природженим – він є результатом критичного підходу до об'єктивної реальності, який є методологічним фундаментом ліберальної освіти. Знання в ліберально-гуманістичній традиції є функція буття; воно є сполучною ланкою між інтелектом і емоціями.

Р. Хутчинс сформулював концепцію змісту ліберальної освіти. Істина – центральна категорія у філософсько-педагогічній системі Р. Хутчинса. Істини є універсальними педагогічними принципами, які слід викладати і вивчати у вищій освіті. Істина – це щось вже існуюче і готове для засвоєння Інтелектом. Вона набувається через вивчення "перманентних класичних дисциплін", на противагу вивченню "прогресивних утилітарних дисциплін". Обґрунтовуючи запропоновану ним дихотомію, Хутчинс посиляється на роботи Платона й Арістотеля, які виявили суперечність вічного і мінливого. Перманентні дисципліни складаються з трьох компонентів. Першим компонентом є трівія (лат. *trivía*): граматики, риторика і логіка. Другий компонент – це класичні дисципліни (переважно класичні мови). Третій компонент представлений математикою Евкліда. Нарешті, четвертий компонент присвячений фізиці Арістотеля, тобто фізиці руху і змін у природі. Саме дотримання всіх чотирьох компонентів веде до повноцінної вищої освіти [8].

Обґрунтовуванням підвищеної уваги до загальноосвітнього компоненту крім філософських основ гуманізму, заснованих на трактуванні вільних мистецтв ("liberal arts"), і концепції ліберальної освіти, представленої Р. Хутчинсом, є теза про те, що викладачі несуть відповідальність за загальну освіту підростаючого покоління, відповідно, вони повинні бути різносторонньо підготовлені. Проте є і більш глибокі причини даного факту: еголітарність вищої освіти і її гуманістичний початок. Яскравим показником масової еголітарності вищої освіти США є наявність близько 4000 ВНЗ, тоді як у РБ державну вищу освіту представлено 42 ВНЗ, і 14 ВНЗ функціонують у секторі недержавної освіти.

Гармонізація вимог національного стандарту освіти з міжнародним аналогом передбачає встановлення перспективних і більш високих вимог, які будуть оптимальними у майбутньому, тобто з урахуванням принципу випередження. У зв'язку з цим було проведено діагностичне тестування загальноосвітнього рівня іншомовної підготовки студентів факультету іноземних мов Барановицького державного університету (Республіка Білорусь) з використанням тесту LAST як критерійної бази. Первинні експериментальні дані, отримані в результаті діагностичного тестування 100 студентів 4 курсу ФІМ, виявили, що респонденти в середньому виконали 45% тесту (17,5% з блоку математичних і природничонаукових дисциплін; 27,5% відповідно з блоку соціально-гуманітарних дисциплін), при необхідному показнику в 69%. Таким чином, фактичний рівень загальноосвітньої іншомовної підготовки не забезпечує професійну мобільність педагогічних кадрів даного лінгвістичного напрямку.

Наведені результати стали основою для створення міждисциплінарного спецкурсу "Загальноосвітня іншомовна підготовка", встановленого Радою ВНЗ, і введення його як доповнення циклу "Загальнонаукових і загальнопрофесійних дисциплін" освітнього стандарту РД РБ 02100.5.139-98 для спеціальності П.02.07.00 "Англійська мова" [9: 9]. Спекурс "Загальноосвітня іншомовна підготовка" є спеціальною інтегрованою мовною дисципліною, вивчення якої переслідує не тільки вузькоспеціальні практичні, але і загальнопрофесійні цілі. Зміст курсу є одним з варіантів підходів до фундаменталізації університетської педагогічної освіти, який реалізується у вигляді міждисциплінарного синтезу соціально-гуманітарного та природничонаукового знання, що становить частину професійної іншомовної підготовки викладачів іноземної мови. Задачі спецкурсу полягають у тому, щоб розширити знання про якість системи вищої педагогічної освіти за кордоном, що забезпечує професійну мобільність педагогічних кадрів; подолати можливі стереотипи про процедуру працевлаштування у сфері освіти; удосконалювати загальноосвітню іншомовну підготовку, актуалізуючи знання і розвиваючи загальнопрофесійні уміння; розвивати уміння письмової мови у сфері професійного спілкування; кількісно розширити і якісно вдосконалити професійний словник; розвивати уміння переглядового і пошукового читання на основі автентичних текстових матеріалів і мікротекстів тестових завдань; розвивати потребу в професійній самоосвіті. Майбутні викладачі іноземної мови повинні мати навички ідентифікації свого професійного статусу; модифікації професійної іншомовної підготовки; аналізу причин виникнення труднощів професійної адаптації та інтеграції під впливом об'єктивних і суб'єктивних чинників.

Комплекс програмно-навчальної документації, що забезпечує методичний супровід спецкурсу, представлений базовою і робочою навчальними програмами і навчально-методичним посібником. Діагностичним інструментарієм даного міждисциплінарного курсу стане критерійно-орієнтований тест LAST. Апробація проекту спецкурсу у вигляді експериментального навчання студентів 5 курсу ФІМ розпочата у 2008-2009 навчальному році на базі Барановицького державного університету, заключним етапом якого стане контрольне тестування, для виявлення зміни рівня загальноосвітньої

іншомовної підготовки студентів. Міждисциплінарна інтеграція у вигляді синтезу природничонаукових і соціально-гуманітарних циклів дисциплін у структурі загальноосвітньої іншомовної підготовки, забезпечуючи фундаментальність або класичність педагогічної освіти, є метаоснотою для подальшого професійного розвитку викладачів і загальної зорієнтованості на безперервність освітнього процесу.

Забезпечення таких істотних показників якості педагогічної освіти, як фундаментальність, безперервність, професійна мобільність за рахунок інтеграційної функції загальноосвітнього компоненту в змісті іншомовної професійної підготовки викладача, що фіксуються в освітньому стандарті, є гарною можливістю для професійного розвитку і позитивно впливає на викладацьку діяльність.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Управление качеством и обеспечение качества: Словарь. – М., 1998. – С. 6.
2. Соколов В.М. Стандарты в управлении качеством образования / В.М. Соколов. – Нижний Новгород: ННГУ им. Н.И. Лобачевского, 1993. – 95 с.
3. Концепция технического нормирования и стандартизации // Министерство образования Республики Беларусь [Электронный ресурс]. – 2006. – Режим доступа: http://www.minedu.unibel.by/modules/UpDownload/store_folder/Research_work/Концепция_v_obrasovanii/doc. – Дата доступа: 02.08.2007.
4. Концепция развития высшего образования в Республике Беларусь // Министерство образования Республики Беларусь [Электронный ресурс]. – 2007. – Режим доступа: <http://www.nihe.niks.by/>. – Дата доступа: 02.08.2007.
5. Liberal Arts and Sciences Test (LAST). Preparation Guide. – National Evaluation Systems, Inc., 2002. – 61 p.
6. Teacher Certification Examinations. Registration Bulletin 2002-2003. – National Evaluation Systems, Inc., 2002. – 58 p.
7. Johansen J.H. American Education: An Introduction to Teaching / J.H. Johansen, J.A. Johnson, M.L. Henniger. – Madison; Dubuque; Indianapolis; Melbourne; Oxford: Wm.C. Brown & Benchmark, 1993. – 455 p.
8. Hutchins R.M. The Learning Society / R.M. Hutchins. - New York: F.A. Praeger, 1968. – 142 p.
9. Образовательный стандарт. Высшее образование. Специальность П.02.07.00 "Английский язык": РД РБ 02100.5.139-98. – Введ. 01.09.99. – Минск: Белстандарт: Минский государственный лингвистический университет, 1999. – 37 с.

Матеріал надійшов до редакції 12.09. 2008 р.

Свистунович Н.Е. Функция общеобразовательного компонента иноязычной подготовки в обеспечении профессиональной мобильности преподавателя.

Статья посвящена интегративной функции общеобразовательного компонента иноязычной подготовки в содержании высшего педагогического образования, которая заключается в использовании мировых стандартов качества классического университетского образования. Автор анализирует возможности профессиональной мобильности и социальной адаптации преподавателей в условиях международной интеграции и конкуренции на рынке образовательных услуг.

Svistunovich N.E. Function of General Education in Providing Professional Mobility of Teachers.

The article is devoted to the integrative function of the general component of foreign languages preparation in the content of higher pedagogical education, which means the use of world standards of quality of the classical university learning. The author analyses possibilities of professional mobility and social adaptation of teachers in the conditions of international integration and competition at the market of educational services.